



FEDERIKO KRUTWIG SAGREDO
(1921-1998)

Egilea:

XABIER KINTANA

Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος
καὶ φαίνων. Ἰωάννης, V, 35.

Gure historian ez dira gutxi izan, jatorriz atzerritarrak izan arren, Euskal Herriaz maitemindurik, euskaldunon hizkuntza eta kultura berenak egin eta gure herriaren alde lan egindako pertsonak. Horietako bat Federiko Krutwig izan da, mende honen bigarren erdian izan dugun pentsalari eraginkorrenetakoa, hizkuntzan, kultur jokabidean eta politikan bere ikuspegi propioak utzi dizkiguna.



Federiko Krutwig Sagredo, 1921-1998

JAIOTZA ETA ETXEKO GIROA

Federiko Krutwig Sagredo 1921.eko maiatzaren 15ean jaio zen Getxoko Areetan. Aita alemana zuen, Koloniakoa, eta hemengo enpresa batean lan egiten zuen. Ama, aldiz, bizkaitarra zen, baina deiturak berak salatzen duenez, jatorriz Italiakoa, veneziarra hain zuzen. Kanaleen hirian badirau oraindik Sagredotarren leinu-jauregiak. Federiko oso harro sentitzen zen bere italiar jatorriaz, Italiako herriaren izaera alaia, umoretsua eta kulturazalea biziki miresten zuen eta.

Hortaz, burges-maila oneko familian hezi zen Federiko, eta ez, soilki, diru aldetik. Gurasoen jakite-maila ere ez zen edonolakoa eta, beraz, etxean bertan kulturarako giro ezin hobea izateko parada izan zuen. Hori dela eta, txikitandik liburutegi ederra eta arteetarako zaletasun nabarmena izan zituen lagun, garai hartan gure artean, bertoko handikien artean ere, hain maiz gertatzen ez zena. Etxeko eta herriko giro eleaniztun hartan Federikok laster gaztelania, alemana eta frantsesa ikasi zituen.

IKASKETAK ETA HIZKUNTZA ZALETASUNA

Lehen ikasketak frantses ikastetxean eginak zituen, eta geroago aleman ikastetxean batxilergoa burutuko zuen. Ingelesa ere ongi menderatu zuen. Aitortu beharra dago hizkuntzak ikasteko erraztasun eta zaletasun goiztiarrak izan zituela Federikok. Ikasketengatik ez eze, kuriositateagatik ere, bere eskuetara heltzen ziren liburu guztiak gogoz irakurri eta irensten zituen, mintzaira arrotzen gramatikak batez ere.

Latina, greziera, euskara, hungariera, nederlandera, errusiera, arabiera, hebreera, persiera, Indiako hizkuntzak, txinera, georgiera, afganiera... hainbat eta hainbat hizkuntzaren berri zekien. Horietako batzuk, gainera, aski sakon, mintzatzeko adina; beste batzuen kasuan, ordea, haien grafia, gramatika eta ezaugarri nagusiak, gehienetan azalckerietan gelditu gabe. Euskaltzaindiko bileretan, adibidez, askotan hitz baten etorkia azaltzeko, haren etimologia jatorrizko hizkuntzaren idazkeraz marrazten zuen inolako arazorik gabe... hebreera, arabiera edo hindierazko letrekin!

Ikasketa formalak Merkataritzan, Zuzenbidean eta Ekonomian egin zituen, Merkatal Irakasletza lortuz. Hortik landa, Sorbonne-n eta Bonn-en Ekialdeko hizkuntzak ikasi zituen, gaztedanik zetorkion jauginari jarraikiz.



F. Krutwig gaztea bere aitarekin Düsseldorf-en, 1930.eko abuztuan

Hizkuntzez gainera, mintzaira horietan hitz egiten zuten herrien berri ere jakin nahi izaten zuen Krutwigek. Alde horretatik, hizkuntza-zaletasunarekin batera, herrien geografia, historia eta zibilizazioak ere biziki interesatzen zitzaizkion. Herrialde ezberdinen mapa historikoak egiteko ohi ez bezalako trebetasuna zuen, muga aldakorren zergatiak ere ongi gogoan izanik. Federiko, bestalde, garai batean oso kezkatuak ibili zen Ekialdeko erlijioez ere, buddhismoaz batez ere, eta dakigunez hor ikasketa sakonak burutu zituen.



Bigarren aldiz ezkondu zen garaiko argazki ezaguna (1972)

FEDERIKOREN LEHEN EUSKAL URRATSAK

Euskarari gagozkiola, gaztetan hasi zen gure hizkuntza ikasten, hamar urte inguru zituenean, aitaren etxean, berak beti kontatzen zigunez, neskamearen gelako ohepean, inork ikus ez zezan, ez baitzen garai hartan, non eta Getxoko giro aristokratikoan, batere ongi ikusia denbora hala galtzea, euskara bezalako hizkuntza kaxkar bat ikasten. Hamalau urte bete zituenerako, ba omen zekien mintzatzeko adina euskara.

Hamazortzi urte inguru zituenean, euskal zaletasunak Federiko Euskaltzaindira erakarri zuen, gerra galduaren ondoko bakartasunean ia erabat ahantzirik zegoen erakundera. Han R. M. Azkue ezagutu zuen eta laster biak lagun minak izatera heldu ziren.

KRUTWIG ETA EUSKALTZAINDIA

Ez datorke gaizki gogoratzea Krutwigek zer nolako Akademia aurkitu zuen orduan. Dakigunez, garaiko errepresio politiko espainolistagatik, euskara guztiz zapaldurik zegoen, eta kalean euskaraz mintzatzeagatik ere isunak jartzeraino heltzen ziren agintari frankistak.

Halere, honekiko kontraesanean, Euskaltzaindia bizirik zegoen. Egia da, ordea, Francoren gobernuak *de facto* berehala galarazi zuela. Izan ere, Errepublika garaiko Autonomia Erkidegoen ahalbideei ate guztiak ixteko, Estatuaren eta probintzien arteko erakunde guztiak ezabatu zituen, eta horrela, Euskaltzaindia, Hegoaldeko lau diputazioen babespeko akademia izanik, lege-nortasunik gabe gelditua zen. Baina Azkue orduko alderdi nazionalistetan behin ere afiliatu ez nabarmendua ez zelako, eta, bestalde, zeukan apaiz-kontsiderazioagatik, agintariak bere Euskaltzaindi «izoztuan» utzi zuten bakean. Horrela, gainera, Estatuak, kanpora begira, museoko hizkuntza zahar hura errespetatzen zuelako itxura egin zezakeen.

Bilerak bakan eta erdi klandestinoak izaten ziren urte ezin tristeago haietan.

Euskaltzain abertzale asko ihes eginik edo atzerrian zeuden, euskara ikertzeko bitartekorik ez, eta ofizialtasun hispano-frantsesetik kontrako eraso etengabeak zetozkion, desprestigiatze-kanpaina latzekin. Idazleen arteko giroa, bestalde, garbizalekerian itorik zegoen, erdarazko eztabaida antzuetan noraezean. Euskal argitalpenak oro, zer esanik ez, erabat debekaturik... Eta Azkue lekeitiarrak, gure kostetako karramarro ermitauen antzera, legez kanpoko Euskaltzaindi hartako oskol ahulean gorderik, gerrarik izan ez balitz legez, gure hizkuntzaren aurkako girorik ez balego bezala, egunero lanera joaten segitzen zuen Ibaiondo kalean, berba aurkitu berriekin bere hiztegirako eranskinak prestatzen, folklore eta herri-musika aztertzen, bera inguratzen zuten baina atsegin ez zituen egoera eta denbora haietatik at erabat.

Desmoralizazio-giro benetan hits horretan, Federiko Krutwigen agerrera egiazko argia izan zen euskal munduaren iluntasunean, zeren hizkuntzetarako zaletasunaz gainera, Krutwig antolatzaile ona baitzen, hurrengo urteetan ederki erakutsiko zuenez.

Azkuek 1942.eko urriaren 29an euskaltzain urgazle izendatu zuen,

21 urte zituenean, eta urte batzuk geroago, 1947.eko azaroaren 29an euskaltzain oso, 26 urterekin: bera izan zen gure akademiak inoiz izandako euskaltzainik gazteena.

Krutwig pausoka Euskaltzaindiaren barne-funtzionamendua eta egitura egokitzen saiatu zen. Ordurarte bilerak erdaraz egiten baziren, berari esker euskara «lan-tresna» izatera pasatu zen. Hori, garai hartarako, urrats garrantzitsua izan zen, eta aurreko mentalitatearekin haustura garbia zekarren. Bestalde, euskaltzain berri batzuk izendatzea ere proposatu zuen. Horietako batzuk frankismoak begi onez ikusiriko euskaltzaleak ziren, horiei esker gobernuak Akademiak izan zitzakeen susmo txarrak uxatzeko, baina beste batzuk maila handiko idazle eta azterlariak ziren —Luis Villasante, eta René Lafon, adibidez—, gure erakundearen prestigioa goratzeko asmoz.



Krutwig Hego Euskal Herrira itzuli berria. *Garaldea* liburuaren aurkezpenean, 1978.eko abenduan

KRUTWIG IDAZLE ETA ITZULTZAILE

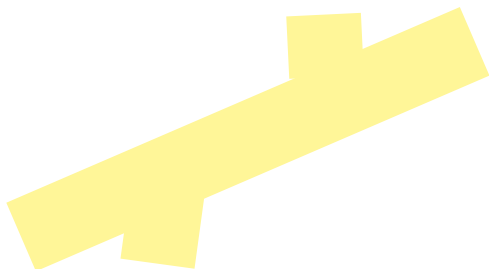
Literaturzalea ere genuen Federiko. Euskaltzaindiarekin erabat loturik egon zen garai horretan artikulua, poema eta itzulpen ugari argitaratu zituen *Gernika*, *Egan* eta *Euzko Gogoa* aldizkarietan. Horiez gainera, ehunaka poema aleman itzuli zituen Bizkaiko euskarara, atzerriratu behar izan zuenean, familiaren kalterako izango zirelakoan, itsasora jaurtiak. Bereziki gogoratzekoak dira, besteak beste, Euskaltzaindiaren berregituraketaz eginiko txostenak.

Ikerkuntza ere ez zuen alde batera utzi Krutwigek. Julio Urkixo Mintegiaren buru izendatua izanik, Ekialdeko Ikasketen Atalean arabiar, persiera eta hindierazko gramatikak idatzi zituen, obra hauek, dirudienez, geroago galdu ziren arren.

EUSKARAREN BATASUNA ERAIKI NAHIAN

Akademiaren egitekoak —fundazio garaian argi ezarriak baina geroago, giro egokirik ezagatik, tamalez, luzaroegi zokoratuak—, hau da, hizkuntzaren ortografia eta hizkuntza batuaren literatur eredua finkatzea, berriro ere plazaratu zituen Federikok. Berak euskal tradizio zaharra, Iparraldeko idazle klasikoena bereziki, berreskuratu beharra aldarrikatu zuen, Europako beste hizkuntza batzuen batasunean gertaturikoaren ildotik. Bestalde, gerraurreko garbizalekeria gainditu behar zela ikusten zuen, eta euskaldunok mendebaldeko mundu greko-latindarrean partaide izanik, nazioarteko terminologia kultural horretaz baliatzeko eskubidea eta premia planteatu zuen zuhurki.

Krutwigek literatur euskara baturako proposatu zuen bide berriak, hots, alde batetik gure klasikoei atxikiak eta bestetik nazioartekotasun terminologiaz osatuak, laster bereganatu zituen haren inguruko idazleak (Villasante, Erkiaga, Berriatua, Mirande...). Noski, geroago, inguruko egoera soziologikoak eta denborak erakusten duten pragmatismoak, idazle horiek, gauza batzuetan —grafia etimologikoetan batez ere—, bide teorikoegi hartatik urrunarazi



zituzten, baina ezin ukatuzkoa da berak, oro har, seinalatu zigun bideak gaur arte iraun duela bere balio osoan. Alde horretatik, zinez jo dezakegu Federiko Krutwig gaurko euskara batuaren gerraondoko lehen teorilari eta bultzatzaile nagusitzat.



Federiko Krutwig eta Enrique Múgica afari batean

BILBOKO KULTUR MUNDUAN

Euskaltzaindiaz gainera, Federiko Krutwigek harreman zabalak izan zituen bere inguruko herritarrekin, arte eta kultur munduan batez ere, eta Bilboko Ateneo Berrian parte hartu zuen Blas de Otero, Antonio Menchaca eta beste lagun batzuekin. Horretara, Bilboko Asociación Artística Vizcaína-k 1951n hitzaldi bat eskatu zion: «El Simbolismo en la Plástica». Lan hori *Mikelditarrak* deritzon bere eleberrian, 107. orrialdetik aurrera tartekatuta dago. Mikeldi pintatzaile-taldearen sortzailea ere izan zen. Horrez gainera, animalien eta landareen aldeko elkartearen kide izan genuen Krutwig.

Alde horretatik, kultur foro ezberdinetan zehar zebilelarik, Federikok adiskide ugari egin zituen era guztietako artista eta intelektualen artean, politika- eta iritzi-ezberdintasunek hor inolako oztoporik jarri gabe. Adibidez, Agustin Ibarrola pintatzaile komunistaren adiskide ona zen, bai eta Enrique Múgica ministro sozialista ohiaren eta Aldolfo Careaga Unidad Vizcaína-ren fundatzailearena ere.

Federiko Krutwigek bazuen zaletasun berezi bat, gutxik zekitena: fotografia. Loreen argazki-bilduma handia utzi du, bikain-bikaina, bere arte-ahalmenen proba gisa.

HITZALDI ZARATATSUAREN ONDORIOAK

Bada, ordea, Federiko Krutwigen bizitzan gertatu zen une erabakigarria, haren harrezkeroko ibilbidea errotik markatuko zuena. 1952.eko maiatzean Luis Villasante Kortabitarte jaunak bere sarrera-hitzaldia egin zuen Bizkaiko Diputazioaren Jauregian, «Litteratur Euskara Laphurtar Klassikoaren gain eratua» zeritzona. Erantzunez, harrera-hitzaldia Federikok egin zion. Hartan, Krutwigek, garai hartarako ezin sinetsizko ausartziarekin, Franco pean Eliza Katolikoak euskararekiko zerabilen zabarkeria salatu zuen gogorki, hargatik kritika bortitza eginez. Oso txalotua izan zen, baina bertan



Euskaltzaindiak aita Barandiarani 1989.eko otsailean eginiko omenaldian



Euskaltzaindiaren 75. urteurrenean, 1994.ean

zeuden agintari faxistetako batek, susmo txarrez, euskarazko hitzaldi hura eskuetatik kendu zion eta itzularazi, Krutwigen aurka kartzela-neurriak hartzeko asmoz. Federikok baina, «euskaldun separatista» gisa salatuz gero 20 kartzela-urte luzeetan itzalpean egoteko gogorik ez eta, bere aitaren kontseiluari kasu eginez, atzerrirako bidean abiatu nahiago izan zuen, gure herriko beste hainbesteren antzera.

ERBESTEALDI LUZEA

Erbestean hogeita sei urte eman behar izan zituen Federikok, harik eta 1978.ean, Franco hil ondoren, Hego Euskal Herrira itzuli arte. Artean, Parisen hiru urtez egon zen eta bertan Jon Mirande, Andima Ibiñagabeitia, J.J. Azurza, Manuel Irujo eta Landaburu ezagutu eta tratatu zituen. Ondoren, sei urte pasatu zituen Alemanian, bertan lehen aldiz ezkonduz, Johanna Lück andrearekin. Ezkontza horretatik seme bat izan zuen, Chandra Alexander, sinologoa, euskaraz ere badakiena. Geroago

Euskal Herrira itzulirik, Biarritzen hiru urte egin zituen, De Gaulle-ren gobernuak, Vasconia liburua argitaratzeagatik (1963), kanporarazi arte; tarte horretan Iker Gallastegi ezagutu zuen, Krutwigek benetan miretsi zuen abertzalea. Ipar Euskal Herrian izan zen garaian, bestalde, ez zuen Euskaltzaindiarekiko harremanik galdu; aitzitik, Iratzederren izendapena bultzatu zuen. Geroztik, Belgikan izan zen, Erroman (lau urtez), Aljerian (zazpi hilabetez) eta Aosta Haranean (zortzi hilabetez), hortik berriz ere Belgikara joanez. Han Agnes Caers irakaslearekin ezkondu zen.



Euskaltzainekin Gernikako Arbolapean, 1989.eko uztailean, J.A. Aranaren sarrera-hitzaldian

KRUTWIG-EN IDEOLOGIA POLITIKOA

Atzerrian zelarrik, gorago aipatu *Vasconia*-z gainera, Federiko Krutwigek anitz liburu idatzi zituen, Fernando Sarrailh de Ihartza ezizenarekin: *La Cuestión Vasca*, Espainiako Alderdi Komunista Marxista Leninistaren eskariz prestatua (1965); *Praktikaz* (1968), *Mao Tzedung Buruzagiaren aiphuak edo Liburu Gorria* (1970), *Vasconia y la nueva Europa* (1976). Herriratu ondoren, ez zion argitaratzeari utzi eta beste obra batzuk ere kaleratu zizkigun: *Garaldea* (1978), *La nueva Vasconia*, berrargitarapena (1979), *Ekhaitza* eleberria (1980), *Belatzen baratza* saila (9 liburuki) (1979-1983), *Computer Shock Vasconia. Año 2001* (1984). Idaztean fantasia nahiago zuen errealismoa baino.

Obra horiez gainera, erbesteratze-urte horietan Federiko ETaren ideologo eta militantea ere izan zen. *Branka* aldizkarian gerrilla-borrokari buruz, taktikaz eta estrategiaz maiz idatzi zuen. Berak esanik, jakin badakigu garai batean frankismoaren aurkako erresistentziarako armak erosten jardun zuela, non eta Txekoslovakian, Pragako udaberriaren bultzatzaile izan zen Alexander Dubcek-en inguruan. ETaren V. Asanbladan Krutwigek



Euskaltzaindiko bileretara ia hutsik egin gabe joaten zen

eginiko txostena oinarritzotzat jo zen, erakundean sortzen ari zen espainolismoa saihesteko. Bera izan omen zen, bestalde, ETAkoak Irlandako IRArekin lehenbiziko aldiz harremanetan jarri zituena.

Diktadura-egoera hartako bidegabekeriei aitzki, Federikok armak erabiltzeari beharrezko bazeritzon ere, behin demokrazia formala heldu ondoan, berehala aldatu zuen lehengo jarrera, eta behin eta berriro esaten zuen egoera berrian borroka armatuak euskal kausari mesede baino kalte handiagoa egiten ziola, eta hura erabat gaitzetsi beharra zegoela, aurrera egin ahal izateko.

Ideologiaz ezkerreko gizona zen baina pixkanaka marxismo klasikotik kulturaren eta jakintzan oinarrituriko ezker-aristokrazia intelektualerantz lerratuz joan zen. Errusiarren politika eta jarrerak gogoko ez zituen bitartean, txinatarren kultura eta manera herritarragoak biziki estimatzen zituen. Komunismo errealak eginiko kalteak eta izandako porrot ekonomiko-soziala ikusita, ez zuen dogmakeria itsuetan iraun nahi izan. Halere, berak ez zuen horregatik herriarekiko eta eguneroko arazoekiko loturarik behin ere hautsi eta, hil arte, konpromiso politikoak onartzen jakin zuen, Euskal Herritarrok talde eratu berriaren bultzatzaile gisa aurkeztu zen eta.



Umore oneko
eta izaera
atsegineko
gizona zen
Krutwig

VASCONIA OBRAREN ERAGINA

Haren obra politiko guztietatik eragin handiena utzi duena, ordea, *Vasconia* izan da, zalantzarik gabe. Egia esan, liburu gutxi izan dira Euskal Herrian gerra ondoko belaunaldiak horrenbeste inarrosi dituenik. Obra hori, noski, erabat galarazirik zegoen, baina ironiaz, Manuel Fraga Iribarne jaunaren kalkulu txarrei esker jakin genuen euskaldun askok horren berri. Galiziako gaurko Xuntako presidentea garai hartan Francoren gobernuko Informazio eta Turismoko ministroa zen. Jendearen irizpidea moldatu eta gidatzeko, propaganda-astekari bat argitaratzea bururatu zitzaion, *El Español* deitua, hain zuzen. Eta non eta aldizkari horretan hasi ziren publikatzen, Krutwigen *Vasconia*-ren pusketa hautatuak, «Los delirios del separatismo»-ren izenburupean.

Eta zer esanik ez, aitortu beharra dago, katakonbetako urte haietan delirio haiek Euskal Herriko gazteria erabat liluratzen zutela, gure historia zaharra era berriaz kontatzeaz gainera, gertakari hurbilak interpretatzeko era tremendista eta zirikatzaile hartan egia sakon ugari esaten zituelako, askoren begien irekiarazle. Ordurarteko nazionalismo geldikor, erdaltzale eta probintzianoak

ez bezala, Krutwigek askatasunaren aldeko borroka, euskara, unibertsaltasuna eta kultura predikatzen zituen. Eta euskal gazteriak era horretako mezuak nahi zituen; eta behar ere bai.



Federiko Krutwig Bilboko Albiako lorategian, eskuan *Vasconia* duela. Liburu honetan, Euskal Herriaren behialako eremu historiko zaharrak ez ahanzteak proposatzen zuen



BERRIRO EUSKAL HERRIRA

Euskal Herrira itzuli ondoren, Krutwig zenbait urtez Zarautzen bizi izan zen, azkenean Bilbon kokatu arte. Gure artera etorri bezain laster bere lehengo tokia bete zuen Euskaltzaindian, Literatura batzordean (1981-1991), Jagon Sailean (1988) eta Exonomastika azpibatzerdean (1985-1998) lan eginez. Azken honetan maiz gainerako euskaltzainak txunditurik uzten zituen, bere jakituria sinesgaitzarekin, ekialdeko hizkuntzetan batez ere, horiei buruzko fonetika-datu zehatzak eskaintzean.

Liburugile izateaz gainera, artikulu ugari ere idatzi zituen azken urteetan, *Egin-en*, *Deia-n* eta *Bilbao* udal hilabetekarian batik bat. Irrati- eta telebista-elkarrizketak ere izan ditu, gehienetan zorrotz eta kritiko, gizarte-akuilari. Azken urteetan zibernetikaz eta fisika kuantikoaz kezkatua zebilkigun, euskarak denboraren kontzepzio berriak adierazteko zeuzkan baliabide interesgarriak azpimarratuz. Hor garbi ageri da Krutwigek ez zuela hautsi nahi, P. M. Etxenike fisikariak hainbestetan salatu duenez, zientzien eta letren arteko zubia, xx. mendearen bukaerako intelektualak arlo biak ongi gogoan izan behar zituela kontsideratuz. Honek, besterik gabe, ederki asko erakusten digu nolako jakintza-egarria mantentzen zuen Federikok bere azken urteetan ere.

Bazuen gure gizonak beste ezaugarri bat, behar bezainbat azpimarratu ez dena: bere Akitania-zaletasuna.

Vasconia irakurri duen orok badaki Akitania behialako Euskal Herriaren funtsezko ataltzat aldarrikatzen zuela. Dirudienez, René Lafon frantses hizkuntzalaria Akitaniako eskualdearen euskaltzaintzat proposatu zuen. Era berean, gaskoiera Euskal Herriko erromantze berezizat jotzen zuen eta Akitaniarekiko loturak sendotzearen aldekoa izan zen beti. Hortaz, Euskal Autonomia Erkidegoa, Nafarroa eta Akitaniarekin Atlantiko aldeko ekonomi eskualde nagusia antolatzeko, azken aldion ibilian hasi den proiektua, nolabait, Sarrailh de Ihartzak aspaldian aurreikusia betetzera letorkiguke.



Federiko Euskaltzaindiak 1997.ean bere 50. urteurrenean egin zion omenaldian

ARISTOKRATA INTELEKTUALA

Krutwigek, bere agerraldi guztietan, europar tradizio klasikoaren bideari jarraikiz, ongi bereizten zituen, alde batetik, herri mailako kultur adierazpen xumeak eta, bestetik, goi mailako kultura landua. Eta Euskal Herrian bereziki laudatzen zena herri mailako emaitza apala zela kontuan izanik, baserri-girokoa batik bat, berak behin baino gehiagotan salatu zuen jebismoaren apoteosi horretatik urruntzen saiatu zen.

Bera hiritarra zen, kaletar-kaletarra, eta horregatik taberna ilun eta merkeetako ardo txar edo sagardo garratzaren orde, Bohemiako kristal landuzko kopa garbian zerbitzaturiko ardo onaren maiestatea gurago zuen. Arrazoi berberetatik, letra gabeko bat-batekotasuna barik, berak ikasketetan, irakurketetan eta luzaroko gogoetetan oinarrituriko lan ongi pentsatu eta mamituak zituen nahiago. Horrexetatik, noski, erdeinatzen zuen bertsolaritza, era horretako lan gehienak iraute laburreko lore zirelakoan. Bai, aristokrata genuen Krutwig, jakitearen aristokrata intelektuala, agian zorrotzegia, baina gaztetako hainbat urtetan ikasteari egunero hamalau ordu eskaintzen zizkion pertsonak bazuen, nolabait, besteekin ere zorrotz izateko eskubiderik.

KRUTWIGEN HELENISMOA

Ba omen zekizkien hogeitaka hizkuntzen artetik, Federikok bi maite zituen bereziki: euskara eta greziera, eta bietan goi mailako aditua izan zen. Lehenak euskaldun egiten zuen, bigarrenak, ordea, europar, unibertsal, mundutar; eta bi maite horiek lantzen saiatu zen gaztetandik. Haren ustez, pertsona kulturaduna izateko, greziera klasikoa jakitea ezinbestekoa zen, eta greziar ikasketak gure artean bultzatzeko asmoz, Jakintza baitha izeneko elkarte sortu zuen 1985.ean Bilbon, lagun batzuekin. Horko kideen artean Joan Jose Pujana Arza Eusko Legebiltzarraren buru-ohia, Josu Lavin, Manu Ertzilla, Juan Luis Goikoetxea, Mikel Morris, Erramun Gerrikagoitia eta beste euskaltzale ezagun batzuk aurkitzen dira. Era honetako elkarteetako tradiziozko ohiturarekin bat, kide bakoitzak bere goitizena darama grezieraz. Federena Ἄριστων Ἄμμων (Ariston Ammon) zen, Getxoko «Areetako Hoberena» alegia. Elkarte honek Ἱέραιξ (Hierax) aldizkaria publikatzen du, «belatza» hain zuzen, eta plazaratzen den bakoitzean, Greziako telebistak saio berezia eskaintzen omen dio. Hor Krutwigen artikulua luze bezain sakonak argitaratu dira grezieraz.

Kultura bultzatu nahian, Krutwig kultur erakunde batzuen kide izan zen, adibidez Erromako Accademia Internazionale di Propaganda Culturale (1994), Atenasko Nazioarteko Zientzi Forum-aren ohorezko presidentea (1994), Thessalonikako grezieraren zabalkunderako erakundearen ohorezko kidea (1994) eta Atenasko Bizantziar Ikasketen Zientzi Elkartekoa ere (Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν) (1988).



F. Krutwig eta J. Haritschelhar euskaltzainburua Bilbon, 1997an

Grezieraren eta nazioarteko kulturaren alde eginiko lanen esker onez, Federiko Krutwigek sari eta ezagutza asko jaso zituen bere bizitzan zehar. Horien artean Atenasko Homero saria (1989), Greziako Kabala hiriko ohorezko domina (1995), bai eta Delphos hirikoa ere (1989). Hermes fundazioak, bestalde, beka eman zion Europako munizipalismoari buruzko saiakera bat idazteko (1995).

KRUTWIGEN IZAERA

Federiko Krutwigen planteamendu erradikalak ikusita, baten batek pentsa lezake gizon gogorra eta zurruna zela, baina ez da halakorik. Tratuz erabat atsegina zen, umoretsua, ironiarako joera nabarmenarekin. Elkarrizketetan parte hartzen zuenean, maiz bere hondo gabeko jakituriaren putzua erakusten zuen, baina era naturalean, apalik, hargatik inolako harrokeriarik izan gabe.

15



Krutwig Grezian, helenisten bilera batean

Ez zen erraz berotzen diren lagun horietakoa, eta eztabaidetan ere, bere usteak eta pentsaera nolakoak ziren argi azaldu ondoren, ez zuen inoiz solaskideekin kalapita luzeetan jarduteko gogorik izaten. Era guztietako lagunak zituen, bai eta bere ideologiaren antipodetan zeudenen artean ere.

Ororen gain, pertsonaren giza kalitateak estimatzen zituen: zintzotasuna, manera onak, jakin-min intelektuala, zientzia eta jakituria, arte-zaletasuna eta gizabidea.

Behialako jakintsu askoren antzera, bere azken urteetan ez zen gehiegi arduratzen janzkeraz, eta inoiz arlote xamar ibiltzen zen, baina kanpoko itxurari barkatzen ziona ez zion behin ere barkatzen bere buruari, eta etengabe irakurtzen ari zen, barrua jantzi intelektual eguneratuaz ongi apaindurik edukitzeko.

Federiko Krutwigek, gorago esan denagatik, bere bizitzako zati luzean erbesteraturik bizi izan behar izan zuen, kanpoan era askotako lanetan (itzultzaile, interpretari...) ibiliz. Hori dela eta, Euskal Herriratu zenerako, jadanik adineko pertsona zen eta, bertan Gizarte Segurantzapeko jardunik aski ez zuenez, egoera ekonomiko larrian aurkitzen zen. Horretaz jabeturik, bai bere lagunek eta bai Euskaltzaindiak laguntza eskaini nahi izan zioten, bere azken urteetan lasaitasunez bizi zedin.

Lagun zintzo bezain eskuzabal horiengandik etxea eta bestelako sorospideak eskuratu zituen, Euskaltzaindiarengandik, ordea, hileroko diru-laguntza. Akademiaren bileretara joateko, bestalde, hainbat euskaltzaintzat ohorea zen bera leku batetik bestera eramán ahal izatea.

Batzuek eta besteek gehiago ere eskaini nahi zioten, egia, baina ezinezkoa zen. Federiko Krutwigek bere bakartasun intelektuala eta askatasun pertsonala uki ezineko altxortzat jotzen eta babesten zituen. Alde horretatik, ez zuen inola ere nahi inor bere etxean eta bere barruko gauzetan sartzerik. Alferrik izan ziren, beraz, bere bizilekura neskame edo zerbitzariren bat bidaltzeko proposamen guztiak. Eta horren aurrean, bai lagunek eta bai Euskaltzaindiak azken unera arte errespetatu nahi izan zuten haren borondatea.

Bere azken urteko udaberrian aldakan istripua izan eta ospitaleratu beharra ukan zuen. Orduan, bere inguruko adiskideen urgazpenaz gainera, Euskaltzaindiak eta Euskal Idazleen Elkarteak andre laguntzaile bat jarri eta ordaindu zuten, haren ezintasunetan sorosteko. Lagundu bai, baina edozein kasutan berak nahi eta uzten zuen neurrian, haren nahia behin ere bortxatu gabe.

HAREN AZKEN URTEETAKO OMENALDIAK

Euskaltzaindiak ongi gogoan izan zituen Krutwigek euskararen eta hizkuntzaren akademiaren alde eginiko lan ugariak. Horregatik, 1997an, haren euskaltzaingoaren berrogeita hamargarren urteurrena betetzean, gorazarre berezia eskaini zion, omenezko liburu eder batekin batera. Bera zen euskaltzainik zaharrena, urtez ezpada, izendapenez bederen, eta ongi merezia zuen guztien ezagutza.

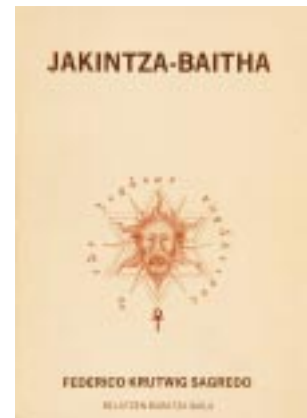
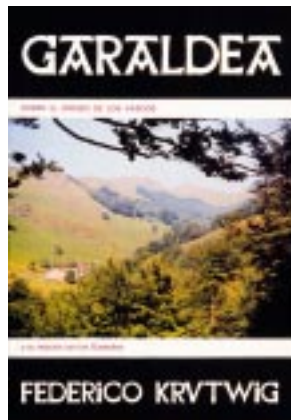
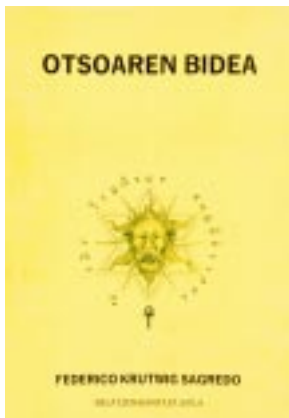
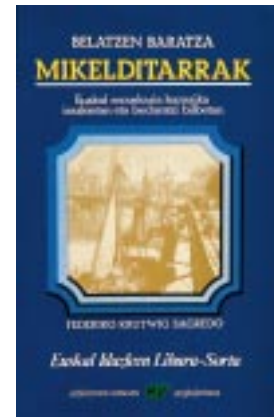
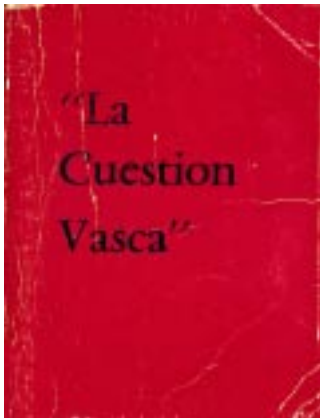
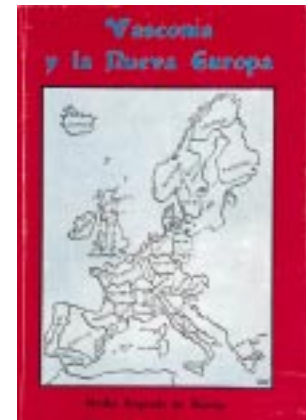
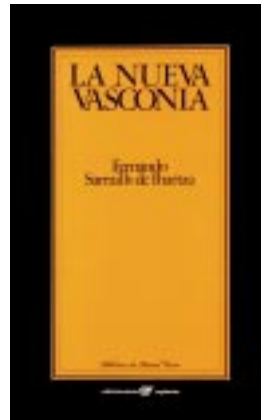
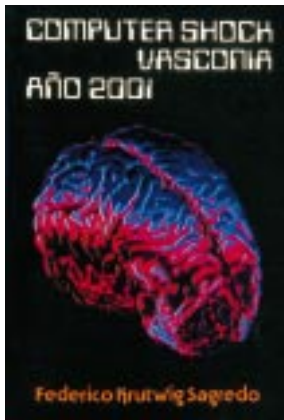


Krutwig Bilboko bere etxean, bere azken urtean

Bilbok, halaber, ez zeukan ahantzirik Federiko. Bidebarrieta Biblioteka Kulturguneak —horren zuzendaria zen Joseba Agirreazkuenaga jaunaren ekimenez antolaturik— 1997.eko ekainaren 19an omenaldia egin zion, Bilboko agintarien, Bizkaiko intelektualen eta Greziatik bereziki etorririko Triantaphylos Karayannis Irakasle Akademikoaren presentziarekin. Han euskaraz, greziera klasikoaz eta modernoaz, eta gaztelaniaz, gure humanista bikainaren merezimenduak goraiatu ziren, geroago liburu batean bilduak.

Obra horretan Josu Lavinek gogoratzen digunez, ἐγὼ μόνον λόγος εἰμί («hitza besterik ez naiz») idatzia zuen Federikok bere buruaz, apalki. Hitza, egia, baina hitz bizia, hitz eragilea, gogo-bultzatzailea, kezkek sortzen zekien hitza. Hitzak maiz ideia eraberritzaileen lehen haziak izaten direlako, proiektu handien aitzindari. Horregatik goraiatzen zuen hitza Done Joanek bere ebanjelioaren hasieran, berri onaren ekarle: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος («Hatsean zen Hitza») eta maiz, bataiatzaileari gertatzen zitzaionez, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρημῷ («desertuan oihuz dagoenaren boza») irudi dakigun arren, historiak eskuarki erakusten duenez, arrazoizko argudioetan oinarrituriko hitzei arrakasta ohi darraie atzetik.

18



Bere idazlan ezagunen azalak

FEDERIKOREN HERIOTZA

Goraxeago aipaturiko aldaka-istripua izan zuenetik, makal samar zebilen Federiko azken hilabeteetan, horregatik, ahal zuen neurrian, gizarte-eta politika-ekintzetara joateari uko egin gabe. Horrela, Guggenheim-en egon zen irailean, ETaren su-etena baino bi egun lehenago, Katalan-galego-euskaldunen forumaren aurkezpenean, bai eta Euskal Herritarrok taldearen prentsaurrekoan ere. Heriotza 1998.eko azaroaren 15ean etorri zitzaion, igandez, bere etxean bertan.

Fededuna ez izaki, haren omenezko ospakizun laikoak Derioko hilerrian egin ziren, senide, adiskide, euskaltzain, unibertsitario eta era guztietako politika- eta kultura-agintari eta lagunen artean. Azpimarratzekoa da, berriz ere, bertan izandakoen iritzi, pentsamolde eta ideologia ugariak, Federiko Krutwigen gogo zabal eta anitzaren ispilu.

Haren hilkutxa euskaltzain eta lagunen artean jasorik, Jean Haritschelhar euskaltzainburuak, euskaraz, Krutwigen merezimenduak goraipatu zituen, hura gerra aurreko eta ondoko belaunaldien zubia izan zela azpimarratuz. Josu Lavinek, greziera klasikoaz, haren glosa egin

zuen bokantza handiz. Haren loba ere esker oneko hitzekin mintzatu zen. Xabier Amuriza bertsolariak, bere boz ederraz, guztion izenean azken agurra eskaini zion bertso hunkigarrietan.

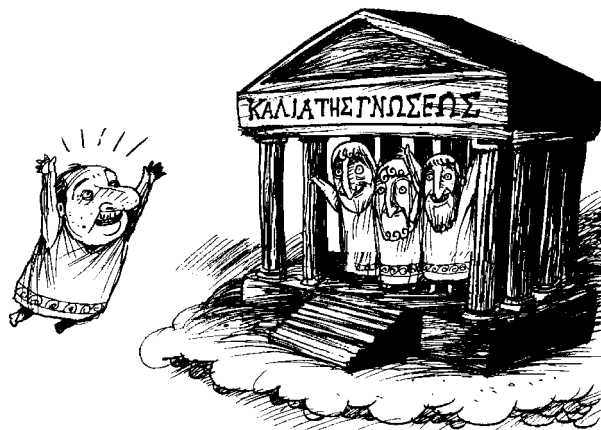
Egun batzuk geroago, azaroaren 27an Euskaltzaindiak, Bilboko egoitzan egin zuen hileroko bileran, hil ondoko azken gorazarrea eskaini zion, euskaltzainburuaren bidez. Hartan, Agnes Caers haren emazteak, Belgikatik bereziki helduak, Federikoren laudorio eta omenezko hitzak esan zituen.

19



J.J. Pujana,
Eusko
Legebiltzarreko
buru-ohia, eta
X. Kintana,
Kretan
Federikoren
errautsak
itsasoratzen
(1999-9-4)

Biharamunean, azaroaren 28an, Federiko Krutwigen azken nahari jarraikiz, emazteak eta adiskideek haren errautsen herena Laidako hondartzan itsasoratu zuten, gure herritik mundu osora heda zedin, zenduak «eman ta zabal zazu» lema berea eginik. Horrela, bi urte lehenago, 1997.eko omenaldian Xabier Iratzederrek eskaini zion poeman iragarririko hitzak betetzen ziren: «Badakit euskaltzain bakoitzak, zuk bezala, bi Herri dauzkala: Euskal Herria... eta mundu zabala».



Egunkaria-ko Mattinek Greziako klasikoan panteoira hegaldaka irudikatu zuen Krutwig



J.J. Zearreta, A. Artiñano eta X. Kintana, Krutwigen errautsak Atenasko Partenon ondoan hedatzen (1999-9-5)

Errautsen beste heren bat senideek gorde dute, familiaren panteoirako. Azken herena Grezian, Kretako kostaren aurrean eta Atenasen barraiatu zen 1999.eko irailaren hasieran, Federen azken ekaiak hegaz egin dezan betiereko, berak hainbat maite ukan zuen Heladeko zeru urdinetan zehar.

Gure artean ere haren bizialdi eta mezu distiratsuaren itzala ez da erraz iraungiko, hark pizturiko kandelak askoren gogo-bihotzetan argi egiten segituko du eta.

Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak liburuxka honen material grafikoa ondorengoei esker lortu du:

- *Azkue Biblioteka*
- *Josu Lavin*
- *José Luis Villar argazkilaria*

Zuzendaritza: Mikel Atxaga

Argitaraldia: 1.a., 1999ko azaroa

Ale-kopurua: 2.000

© Euskal Autonomi Erkidegoko Administrazioa
Kultura Saila

Argitaratzailea: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Donostia-San Sebastián, 1 -01010 Vitoria-Gasteiz

Fotokonposizioa: Ipar, S. Coop.
Particular de Zurbaran, 2-4 - 48007 Bilbao

Inprimaketa: RGM, S.A.
Padre Larramendi, 4 - 48012 Bilbao

ISBN: 84-457-1440-6 (Obra osoa)
84-457-1441-4

L.G.: BI - 2.675-99

EUSKO JAURLARITZA



GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Viceconsejería de Política Lingüística